

Arbetsätt vid covid-19 inom bostad med särskild service för vuxna enligt LSS

Det här dokumentet syftar till att ge stöd till personal och chefer i bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Det handlar om hur arbetsätt kan anpassas under pågående pandemi – hur boendet kan minimera smitta och förbereda verksamheten vad gäller smittspridning. Men också hur personal kan stötta de boende i vardagen.

Eftersom covid-19 är en ny sjukdom saknas heltäckande kunskap om vilka grupper som har störst risk att bli svårt sjuka. Ålder vet man har betydelse. Ju högre ålder desto högre risk att bli allvarligt sjuk. Men även personer som bor i bostad med särskild service kan ha underliggande sjukdomar som gör att de kan bli allvarligt sjuka. Forskning från England visar exempelvis att personer med Downs syndrom har en högre dödlighet i sjukdomen. Läs mer på [krisinformation.se](https://www.krisinformation.se) om vilka grupper som har en ökad risk att avlida eller bli allvarligt sjuka eller om de blir smittade av covid-19.

Många boende kan dessutom ha svårt att förstå innebörden av restriktioner eller konsekvenser av situationen. De kan därmed bidra till en smittorisk både för sig själva och för andra om de inte får rätt stöd. Personer som bor i bostad med särskild service för vuxna enligt LSS har ofta kognitiva svårigheter, vilket kan innebära särskilda svårigheter att kommunicera. Över 90 procent av de som bor i bostad med särskild service för vuxna tillhör grupp 1 och 2 i den personkrets som omfattas av lagen.

Information om riskgrupperna är hämtad från <https://www.krisinformation.se/nyheter/2020/april/ny-information-om-riskgrupper> samt från artikel i ACP journals. <https://www.acpjournals.org/doi/10.7326/M20-4986>

Statistiken kommer från <https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/statistik/statistikammen/personer-med-funktionsnedsattning>.

Vilka personer som omfattas av LSS, den så kallade personkretsen, framgår av 1 § LSS.

Samma lagar och regler gäller vid kris

De krav och ansvarsförhållanden som gäller för verksamheten under normala omständigheter gäller även vid en kris. För att kunna svara upp mot lagstiftningens krav måste därför verksamheterna göra den planering som verksamheten bedömer är nödvändig för att kunna hantera en allvarlig händelse. Krisen hanteras där den inträffar och av dem som är närmast berörda och ansvariga. En vägledande princip är att verksamheten ska likna den normala i så stor utsträckning som möjligt. Det kan också tillkomma nya och ändrade regler i samband med pandemin.

God kvalitet är lika viktig i kris

Av 6 § LSS framgår att verksamheten enligt LSS ska vara av god kvalitet och bedrivs i samarbete med andra berörda samhällsorgan och myndigheter. Verksamheten ska vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges. Kvaliteten i verksamheten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. I verksamheten ska det vidare finnas den personal som behövs för att ett gott stöd och en god service och omvårdnad ska kunna ges.¹

Av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete framgår det att den som bedriver verksamhet enligt LSS ansvarar för att det finns sådana processer och rutiner som behövs för att säkra verksamhetens kvalitet.² I krisarbetet med pandemin ställs nya krav på verksamheten och det kan finnas anledning att se över sina processer och rutiner.

Omvårdnadsarbetet ställs inför nya utmaningar

I insatsen bostad med särskild service för vuxna ingår omvårdnad.³ I omvårdnaden ligger en skyldighet att stödja och hjälpa de boende med dagliga personliga behov som de kan ha svårigheter att klara själva.⁴ Vad som avses med omvårdnad och vad som ingår i den preciseras i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2002:9) om bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Med omvårdnad avses i föreskriften all individuellt anpassad hjälp i den dagliga livsföringen som för de boende ska ingå i insatsen.⁵ Med individuellt anpassad hjälp i den dagliga livsföringen avses insatser som ska tillgodose den enskildes psykiska, fysiska och sociala behov. Det handlar till exempel om hjälp med att

- äta, dricka och förflytta sig
- sköta personlig hygien och klä sig,
- sköta hemmet, tillreda måltider, göra ärenden och inköp,
- kommunicera, upprätthålla sociala kontakter och bryta isolering,

¹ Se 6 § LSS.

² Se 4 kap. 2 – 4 §§ SOSFS 2011:9.

³ Se 9 e § LSS.

⁴ Se prop. 1992/93:159 s. 181 f.

⁵ Se 1 § SOSFS 2002:9.

- göra tillvaron begriplig, förutsägbar och trygg,
- planera framåt,
- göra tillgänglig den hälso- och sjukvård, inklusive habilitering, rehabilitering och hjälpmedel, och den tandvård som den enskilde behöver, samt
- se till att misstankar om övergrepp och andra brott mot den enskilde polisanmäls.⁶

Omvårdnaden kan bestå av praktisk hjälp eller vara av mer vägledande natur, utifrån den enskildes behov och förutsättningar. Omvårdnaden ska ges med respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet.⁷ I en krissituation som en pandemi kan vissa av delar av omvårdnaden ställa särskilda krav på personalen.

Hjälpa till i kontakten mellan den enskilde och hälso- och sjukvården

I omvårdnaden ingår att hjälpa den enskilde i kontakter med hälso- och sjukvård, inklusive habilitering och rehabilitering. Under pandemin kan det innebära andra och fler samarbeten än i vanliga fall.

Av förarbetena till LSS framgår att kommunerna har ett hälso- och sjukvårdsansvar för personer som bor i bostäder med särskild service för vuxna enligt LSS.⁸ Kommunens ansvar omfattar dock inte sådan hälso- och sjukvård som ges av läkare.⁹

Personer som bor i bostäder med särskild service enligt LSS behöver ofta hjälp av boendepersonal i kontakter med vården på grund av kognitiva och kommunikativa svårigheter. De boende kan också ha svårt att förmedla att de har ont eller mår dåligt. Att känna smärta eller inte må bra av annan anledning kan yttra sig som oro eller självdestruktivitet. Därför kan personalen behöva vara särskilt uppmärksamma på personer som inte uttrycker eller visar smärta på sedvanligt sätt. Personalen kan underlätta för sjukvården genom att berätta ifall personen ger uttryck för smärta eller mående på ett annorlunda sätt än andra. För att underlätta vid kontakt med hälso- och sjukvården kan den enskilde exempelvis ha med sig ett kort där personens behov kan beskrivas.

Se länk längre fram i dokumentet.

Boendepersonalen kan också behöva hjälpa till att svara på frågor från vårdpersonal som personer med kognitiva svårigheter kan ha svårt att svara på själva. Det kan till exempel handla om frågor som när personen åt senast eller hur länge personen har haft feber. Även när det blir aktuellt med vaccination har boendepersonalen en viktig roll att fylla. De kan tidigt informera, diskutera och förklara vikten av att vaccinera sig så att den enskilde får stöd att förbereda sig inför kontakterna med hälso- och sjukvården.

Det finns länkar längre fram med bildstöd och filmer om vaccination.

⁶ Se 2 § SOSFS 2002:9.

⁷ Jfr 6 § LSS.

⁸ Se prop. 1992/93:159 s. 182.

⁹ Se 12 kap 3 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL.

Att göra tillvaron begriplig i en obegriplig tid

I tider då tillvaron för oss alla är svår att förstå och förutsäga behövs extra stöd för personer som har kognitiva svårigheter. Att få hjälp att strukturera sin dag och att finna egna rutiner, med stöd av personal och eventuella hjälpmedel, kan innebära en ökad trygghet för den enskilde. Det är särskilt viktigt om de vardagliga rutinerna har ändrats på grund av pandemin, till exempel om daglig verksamhet har stängts helt eller delvis. En del boende kan behöva stöd för att förstå sin vardag och veta vad som ska hända under dagen och i vilken ordning saker ska ske.

En god kommunikativ miljö kan tydliggöra sammanhang och innehåll så att även personer med omfattande behov av kommunikativt stöd kan vara delaktiga inom viktiga områden.

Tydliggörande pedagogik är ett sätt att genom visuellt stöd ge personer med intellektuell funktionsnedsättning kontroll över sin vardag. Inom tydliggörande pedagogik arbetar man till exempel med schema för att göra dagen och dess aktiviteter begripliga. Individuellt anpassad tydliggörande pedagogik bör användas för att förbereda en person med intellektuell funktionsnedsättning.¹⁰ Det ger den enskilde förutsägbarhet och förståelse för aktiviteter och händelser vilket minskar sådan osäkerhet och frustration som kan leda till utmanande beteende.

En del boende kan behöva särskilt stöd av personal för att ta till sig information om hur vi kan minska smittspridning. Även personer med syn- och hörselnedsättningar eller de som inte har svenska som förstaspråk kan behöva anpassad information.

Fungerande kommunikation kan minska oro

Personer med kommunikationssvårigheter som i vanliga fall behöver tillgång till individuellt anpassad Alternativ och Kompletterande Kommunikation (AKK), behöver även detta i en kris. Det är viktigt att komplettera personernas ordförråd, vare sig det är bilder, symboler, tecken eller annat så att det går att samtala om den situation som uppstått. AKK kan också vara foton, tecken som stöd, konkreta föremål eller talande hjälpmedel. Även kroppsspråk, gester, pekningar kan fungera som komplement. Bilder eller text kan sättas samman till kommunikationskort och kommunikationsböcker eller användas direkt på en surfplatta, smartphone eller dator.

Personalen bör använda AKK tillsammans med tal när de kommunicerar med personer som har kommunikationssvårigheter.¹¹

I samband med pandemin kan de boende komma i kontakt med personal de inte brukar träffa, som vikarier eller hälso- och sjukvårdspersonal. Personal som känner till den enskildes kommunikationssätt kan då behöva hjälpa till att tolka i dessa nya situationer.

¹⁰ Se Att förebygga och minska utmanande beteende i LSS-verksamhet. Socialstyrelsen, 2015

¹¹ Se Att förebygga och minska utmanande beteende i LSS-verksamhet. Socialstyrelsen, 2015

Att minimera smitta

Att förebygga uppkomst av infektioner och smittspridning är en grundförutsättning för god kvalitet i alla former av vård och omsorg. Det är viktigt att verksamhetsansvarig håller sig uppdaterad med information om regler och rekommendationer kontinuerligt från myndigheterna eftersom de snabbt kan ändras. Generella åtgärder för att minimera smittspridning är att

- säkerställa att basala hygienrutiner används
- säkerställa att arbetskläder, skyddskläder och personlig skyddsutrustning används korrekt
- säkerställa att adekvata städrutiner används

Det är skillnad på arbetskläder, skyddskläder och personlig skyddsutrustning. Personalens arbetskläder behöver inte se ut på något särskilt sätt eller vara lika för alla anställda. Det är viktigt att tänka på att arbetskläderna inte gör att boendet får en institutionell prägel.

Se länkar längre fram.

Nära kontakt med personer som kan innebära risk för överföring av smitta förekommer vid vissa moment inom omsorgen. Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2015:10) om basal hygien i vård och omsorg omfattar därför även genomförande av insatsen bostad med särskild service enligt 9 § 9 LSS.

Föreskrifterna om basal hygien gäller i situationer då personalen har fysisk kontakt med de boende och det finns risk för att smittämnen överförs.¹² I samband med pandemin kan kunskap, rutiner och bedömningar av risker behöva aktualiseras för att minska smittspridningen.

Se referenser till material om basala hygienrutiner längre fram.

Arbetsgivaren ansvarar för information

Det är arbetsgivarens ansvar att försäkra sig om att all personal har kunskap om basala hygienrutiner och alla i verksamheten har sedan ett ansvar för att rutinerna följs.

Det finns mycket information om hygienrutiner och arbetskläder både nationellt, regionalt och lokalt. Det kan vara svårt att sortera, värdera och arbeta utifrån all information. Under den pågående pandemin kan det underlätta att arbetsledningen stämmer av hur informationen till personalen har gått fram och säkrar att ingen information saknas. Ett sätt kan vara att utbilda personal till hygienombud som ute i verksamheterna informerar och hjälper såväl boende som personal att hålla rutinerna. Det är viktigt att verksamheterna har kontakt med och kan arbeta ihop med sina regionala vårdhygienenheter för att på så sätt aktualisera kunskap.

Personal ska stanna hemma när de är sjuka

LSS-verksamhet är samhällsviktig verksamhet och personalen behövs på arbetet när de är friska. Samtidigt finns det risk att de boende eller personalen tillhör en riskgrupp. Det är viktigt att personalen ges möjlighet att stanna hemma från job-

¹² Se 5 § SOSFS 2015:10

bet vid symptom som feber, hosta, andningspåverkan, snuva, halsont, huvudvärk, illamående eller muskel- och ledvärk. Det gäller även om personen bara känner sig lite sjuk. Genom att följa Folkhälsomyndighetens rekommendationer om att exempelvis stanna hemma om någon i det egna hemmet är smittad, kan personal undvika att smitta boende och arbetskamrater.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/skydda-dig-och-andra/om-du-eller-nagon-i-familjen-har-blivit-sjuk/>

Säkra bemanningen

I både gruppboenden och serviceboenden ska det finnas fast bemanning. I förarbetena till LSS framgår att gruppboendet är tänkt att vara ett bostadsalternativ för personer som har ett så omfattande tillsyns- och omvårdnadsbehov att mer eller mindre kontinuerlig närvaro av personal är nödvändig.¹³

I den omställning som pandemin innebär kan det vara svårt för verksamheterna att planera bemanning och skapa uthållighet på längre sikt. Det är bra att ha en beredskap och ett sätt är att kontakta tidigare vikarier för att höra om de har möjlighet att återkomma till boendet. Då kan det vara bra att vikarierna träffar de boende innan det uppstår personalbrist, så att vikarierna blir introducerade.

Det har förekommit att daglig verksamhet av olika skäl behövt stänga helt eller delvis. Då har vissa verksamheter valt att låta personal därifrån komma till boendet och arbeta hos de personer som de känner. Fördelen med en sådan lösning är att personalen från daglig verksamhet redan känner de boende och kan bidra till att säkra bemanningen. Även strukturen och arbetsuppgifter från den dagliga verksamheten kan bibehållas beroende på den boendes behov och önskemål. Arbetsuppgifter från den dagliga verksamheten kanske kan utföras i hemmet eller utomhus. Samtidigt innebär det en risk för smittspridning när personal arbetar eller rör sig mellan olika verksamheter, till exempel mellan daglig verksamhet och boenden eller mellan olika boenden. Det är viktigt att göra en bedömning av de risker som kan uppstå i samband med detta och vidta nödvändiga åtgärder. Arbetsgivaren ansvarar för att personalen har rätt kompetens.¹⁴

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har ett planeringsverktyg för verksamhetsplanering. På Socialstyrelsens webbplats finns även ett introduktionspaket som ger ny personal baskunskap för att arbeta inom funktionshindersomsorgen. Där finns även en webbutbildning om basala hygienrutiner. Det finns länkar längre fram i dokumentet.

Det kan behövas mer personal

Situationen med covid-19 kan innebära behov av högre personalbemanning än i vanliga fall. Om den ordinarie personalen är sjukskriven i större omfattning kan det finnas en risk att kompetensen i verksamheten påverkas negativt.

För att minska smittspridningen är det viktigt att begränsa antalet personer som arbetar i bostaden, utan att för den skull minska bemanningen. Då är det bra

¹³ Se prop. 1992/93:159 s. 86 och 180.

¹⁴ Se 6 § LSS. Läs mer i Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:2) om kunskaper hos personal som ger stöd, service eller omsorg enligt SoL och LSS till personer med funktionsnedsättning.

att kunna avdela särskild personal som arbetar med eventuellt smittade för att hindra smittspridning. Av samma skäl är det också viktigt att undvika att personal går mellan flera olika enheter eller verksamheter, som mellan äldreomsorg och LSS-verksamheter. Detta gäller såväl tillsvidare- som timanställda.

Det kan behövas extra personal för att säkra de boendes trygghet och säkerhet. En del personer i boenden är aktiva och rörliga, samtidigt som de bär på smitta. Då kan personalen behövas för att kunna arbeta avledande.

Närvarande ledarskap har betydelse för krisarbete

Erfarenheterna visar att ett nära och tydligt ledarskap är en av framgångsfaktorerna vid krisarbete. Att arbetsledningen är närvarande i det dagliga arbetet ger trygghet till personalen som då lättare kan stödja de boende.

En del verksamheter har inrättat krisledningsgrupper med dagliga avstämningar och kommunicerar riktlinjer och rutiner på ett enhetligt sätt till alla medarbetare. Hur verksamheten leds kan ha betydelse för minskad smittspridning. Det handlar bland annat om att chefer finns tillgängliga för frågor och för att prioritera i arbetet. Tillgängliga chefer kan fånga upp personalens oro och behov av stöd, som exempelvis skyddsutrustning. För att underlätta för verksamheten i en krissituation kan det vara extra viktigt att i förväg ta fram information om hur medarbetarna kan komma i kontakt med en arbetsledare dygnet runt och under helger.

Involvera de boende i smittskyddsarbetet

Alla har ett personligt ansvar för att hindra smittspridning. Personer som bor i bostad med särskild service kan dock ha svårt att förstå hur de bör agera, därför kan personalen behöva stödja de boende i att följa Folkhälsomyndighetens rekommendationer.

De boende kan behöva informeras om smittrisker. För att minska smittspridning är det exempelvis viktigt att instruera de boende hur de ska tvätta händerna, nysa samt hur de kan hälsa utan att kramas eller ta i hand. Det finns filmer om covid-19 och om risker för smittspridning som personal och boende kan titta på tillsammans. Personalen kan även illustrera och visa hur långt avstånd personer bör ha mellan varandra genom att mäta ut och markera upp avstånd i köket eller på andra platser som till exempel utomhus. Personalen kan också ge kognitivt stöd till de boende, som exempelvis skyltar som visar på alternativa vägar som personen kan gå om det finns smitta i boendet. Det finns också många bildstöd om covid-19.

Se länkar till olika material, som bildstöd och filmer längre fram.

Skyddsutrustning kan vara skrämmande för de boende

Om personalen behöver ha på sig skyddsutrustning kan det vara skrämmande för vissa personer. Det kan vara bra att, på avstånd, ta på utrustningen inne hos de boende så att det blir tydligt vem som är bakom kläderna. Personalen kan också ha ett inplastat fotografi på sig själv utanpå visiret eller kläderna.

Upprätthålla struktur och skapa aktiviteter i hemmet

Det är viktigt att upprätthålla strukturen för den boende när vardagen förändras. Det kan handla om att skapa olika aktiviteter som går att göra i de boendes lägenheter. Om daglig verksamhet är stängd eller personen behöver stanna hemma av annan orsak kanske uppgifterna från daglig verksamhet kan utföras i hemmet eller utomhus om den enskilde vill det.

Om någon är smittad är det viktigt att hitta aktiviteter som den enskilde vill göra i sin lägenhet som ett led i att minska smittspridning. Är det svårt att få den smittade att vara i sin lägenhet kanske personalen kan hitta nya lösningar.

Gemensamma utrymmen i boendet

Boendets gemensamma utrymmen är till för de som bor i gruppboenden eller serviceboenden. Om det behövs kan verksamheten försöka få samtycke från de boende att dela upp den tid personerna vistas i gemensamma utrymmen i samband med pandemin.

Vissa aktiviteter som boendet har, exempelvis husmöten, kan förläggas utomhus. Utomhus är det lättare att hålla avstånd och motion och aktiviteter är också bra för hälsan.

Det finns frågor som man kan behöva diskutera med den boende och anhöriga för att tillsammans minska risk för smittspridning.

- Går det att inför särskilda försiktighetsåtgärder för boende som är extra sköra, till exempel laga och servera måltider i den enskildes lägenhet?
- Kan man uppmuntra personer som bor i boenden där smitta förekommer att stanna i sina lägenheter och undvika att vistas i gemensamma utrymmen?
- Går det att begränsa icke nödvändiga besökare till verksamheten, till exempel hantverkare? Här är det viktigt att vara lyhörd för vilka besök som är viktiga för den boende.
- Kan man möblera på ett sätt som skapar utrymme för att undvika trängsel i de gemensamma utrymmena?¹⁵

Besök i LSS-boenden -hur kan man arbeta?

LSS-insatser är frivilliga och ska bygga på respekt för den enskildes självbestämmande och integritet. Varje lägenhet inom LSS-boendet är personens egen bostad. Det finns inte några bestämmelser som gör att man mot personens vilja kan begränsa besök från anhöriga och vänner i deras bostad. Däremot är det möjligt att vid behov föreslå och hjälpa till att ordna andra sätt att ha kontakt, än via fysiska besök. Till exempel kan personalen underlätta för och stödja de boende att ha kontakt med anhöriga och vänner genom digitala lösningar som surfplatta, smartphone och dator.

¹⁵ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/451e2b507dbc49d6b3bd9f74432e9416/exempel-atgarder-minska-spridning-covid-19-sarskilda-boenden-aldre.pdf>

För att minimera smittspridning på boendet kan man underlätta för den boende att träffa anhöriga, närstående och gode män i sin lägenhet i stället för i gemensamhetslokalerna. Som alltid gäller att gruppboendets gemensamhetslokaler bör vara till för dem som bor i gruppboendet och tjänstgörande personal.¹⁶

Personalen kan behöva informera de som får insatser och deras närstående, om eventuella risker för smittspridning vid besök. Det blir särskilt viktigt om det bor personer som riskerar att bli allvarligt sjuka i boendet.

Samarbeta med anhöriga och närstående

Anhöriga och närstående är en viktig del i de boendes liv. I samråd med den boende kan verksamheten göra en plan kring arbetssätt ifall den boende skulle bli sjuk. Att det finns en planering för vad som händer om personer i boendet blir sjuka kan även göra att anhöriga känner sig lugnare.

Anhöriga och närstående kan också vara en del i motivationsarbetet i att få de boende att förstå situationen och varför saker är annorlunda. Exempelvis om de enbart skulle behöva vara i sin lägenhet på grund av smittspridning.

Att informera om smitta i boendet

I verksamhet enligt LSS är utgångspunkten att sekretess gäller för uppgifter om enskildas personliga förhållanden.¹⁷ Det är den utförande verksamheten som måste bedöma om, och i sådana fall vilka, uppgifter som kan lämnas ut från verksamheten.

Den rådande situationen med covid-19 kan göra att många boende och anhöriga känner oro. Ett sätt för personalen att hjälpa till att stilla oro kan vara att informera om vad verksamheten gör för att förebygga smittspridning.

När det gäller information om att en enskild är smittad, får den delas med andra endast om personen själv har lämnat sitt samtycke. Samtycket bryter då sekretessen.¹⁸

En verksamhet kan i förväg komma överens med en person om hur uppgifter som i normalfallet omfattas av sekretess ska hanteras. Det kan till exempel handla om att man får lämna ut information till en viss person, till anhöriga, till andra brukare i samma verksamhet eller till personal i hälso- och sjukvården. Ibland tas frågan upp i samband med att en insats börjar genomföras, när den enskilde flyttar in i bostaden. Det kan dock vara lämpligt att löpande ta reda på om den enskildes ställningstagande fortfarande gäller. Det kan till exempel vara aktuellt om något i situationen har förändrats eller om insatsen har pågått under en längre tid.

Anhöriga, gode män eller förvaltare har ingen automatisk rätt att få ta del av sekretesskyddade uppgifter om den enskilde. Verksamheten behöver därför göra en prövning av om den anhörige, den gode mannen eller förvaltaren ska få ta del av uppgifter som omfattas av sekretess respektive tystnadsplikt. Om uppdraget som god man eller förvaltare omfattar att sörja för person, finns i förarbeten stöd

¹⁶ Se AR i SOSFS 2002:9.

¹⁷ Se 26 kap. 1 § OSL.

¹⁸ Se 12 kap. 2 § OSL.

för att han eller hon har rätt att få ta del av sekretesskyddade uppgifter som behövs för att denne ska kunna fullgöra sitt uppdrag.¹⁹

Informera om att någon är smittad utan att röja vem

Det går inte att ge ett generellt svar på frågan om verksamheten får lämna ut uppgifter som annars omfattas av sekretess utan att röja vem eller vilka det handlar om. Det är något som verksamheten måste ta ställning till i det enskilda fallet. Det kan vara möjligt att göra det om uppgifterna inte kan härledas till en person.

Arbetsätt för att undvika begränsningsåtgärder

Hälso- och sjukvård och socialtjänst bygger på frivillighet och innebär att man inte kan vidta åtgärder mot den enskildes vilja. Verksamheten ska utgå från respekt för den enskildes självbestämmande och integritet.

Det finns inget stöd för tvångs- och begränsningsåtgärder i hälso- och sjukvårdslagen, socialtjänstlagen (2001:453), SoL, eller i LSS. *Se bilaga.*

Finns det en eller flera smittade personer i boendet riskerar de enskildas vardag att bli begränsad. Det kan skapa oro och leda till svåra situationer, som utmanande beteenden. Förutom former för fungerande kommunikation med den enskilde, finns det ytterligare arbetsätt för att undvika begränsningsåtgärder. En viktig del är att personalen har kunskap om den enskildes funktionsnedsättning. Det är grundläggande att personalen tillsammans med de boende arbetar för en strukturerad vardag med fasta rutiner och förutsägbarhet som ger trygghet. Personalens erfarenheter tillsammans med teoretisk kunskap kan bidra till en arbetsmetodik som minskar de boendes oro.

¹⁹ Se proposition 1988/89:67 s. 39. Se också JO 1981/82 s. 239.

Referenser

Det här dokumentet är en sammanställning av information om vad som kan vara viktigt att tänka på i samband med pandemin i bostad med särskild service för vuxna enligt LSS. Syftet är att ge en översiktlig bild av arbetssätt som kan skilja sig från det vanliga arbetet. Utförligare information om insatsen och vad som alltid gäller i arbetet med målgruppen finns i Socialstyrelsens kunskapsstöd och handböcker som finns på www.socialstyrelsen.se. Här är exempel på publikationer som är relevanta;

- Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS, Handbok 2018.
- Vägar till ökad delaktighet, Kunskapsstöd för socialtjänsten om arbete med stöd och service enligt LSS 2017.
- Att förebygga och minska utmanande beteende i LSS-verksamhet, Ett kunskapsstöd med rekommendationer för chefer, verksamhetsansvariga och personal 2015.
- Rätt kompetens hos personal i verksamheter för personer med funktionsnedsättning, vägledning till arbetsgivare 2012.

Det finns också information om frågor som rör funktionshinder på www.kunskapsguiden.se.

Övriga referenser

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2002:9) om bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS

<https://www.socialstyrelsen.se/regler-och-riktlinjer/foreskrifter-och-allmannarad/konsoliderade-foreskrifter/20029-om-bostad-med-sarskild-service-for-vuxna-enligt-9--9-lagen-1993387-om-stod-och-service-till-vissa-funktionshindrade-lss/>

Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2015:10) om basal hygien i vård och omsorg

<https://www.socialstyrelsen.se/regler-och-riktlinjer/foreskrifter-och-allmannarad/konsoliderade-foreskrifter/201510-om-basal-hygien-i-var-d-och-omsorg/>

Meddelandeblad Nr 2/2020, mars 2020; Socialtjänstens och den kommunala hälso- och sjukvårdens beredskap inför en allmän spridning av covid-19 eller andra liknande infektioner, Socialstyrelsen

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/meddelandeblad/2020-3-6673.pdf>

Socialstyrelsens webbutbildningar för personal inom vård- och omsorg, introduktionsutbildning, basala hygienrutiner mm

<https://www.socialstyrelsen.se/coronavirus-covid-19/utbildning-och-material-covid-19/>

Frågor och svar om covid-19 inom socialtjänsten, Socialstyrelsen

<https://www.socialstyrelsen.se/coronavirus-covid-19/fragor-och-svar/social-tjanst/>

Arbetsätt i kommunal hälso- och sjukvård vid covid-19, Socialstyrelsen

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/dokument-webb/ovrigt/arbetsatt-i-kommunal-halso-och-sjukvard-vid-covid-19.pdf>

Webbutbildning om Basala hygienrutiner i vård och omsorg

<https://utbildning.socialstyrelsen.se/learn/course/external/view/elearning/263/basala-hygienrutiner-i-var-d-och-omsorg>

Material som andra aktörer tagit fram

Här nedan följer länkar till material och webbsidor som kan vara användbar i arbetet. Vi kan inte garantera att alla länkar är uppdaterade.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har tagit fram ett planeringsverktyg för verksamheterna, MSB

<https://www.msb.se/contentassets/4c5e7fa0da054a5a83f935d828f5ce15/planeringsstod-for-bortfall-av-personal-varor-och-tjanster.pdf>

Checklista för att hindra smittspridning av covid-19 på LSS-bostäder, Sveriges kommuner och regioner, SKR

<https://skr.se/download/18.68e83f2a17206c0cd3a2fb8a/1589379479354/Checklista-SKR-Forhindra-smittspridning-covid19-LSSboende.pdf>

Myndigheten för delaktighet, MFD, samlar information om sjukdomen covid-19 och coronaviruset riktat till offentliga verksamheter och till personer med funktionsnedsättning

<https://www.mfd.se/vart-uppdrag/tillganglig-information-om-pagaende-smittspridning/>

Information om vaccination mot covid-19, Folkhälsomyndigheten

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/vaccination-mot-covid-19/for-personal-inom-var-d-och-omsorg/informationsmaterial-om-vaccination-mot-covid-19/>

Frågor och svar om covid-19 hos IVO (Inspektionen för Vård och Omsorg)

<https://ivo.se/om-ivo/fragor-och-svar/faq-corona/>

Tips på länkar med stöd till personal som i sin tur stödjer boende

Socialstyrelsen har i uppdrag att ge stöd åt beslutsfattare och personal inom vård och omsorg och ger sällan ut information som riktar sig direkt till brukare. Men det finns andra aktörer som tagit fram sådant material. Här nedan följer material med tips till personal som i sin tur stödjer boende.

Att prata om coronaviruset och covid-19 med personer med intellektuell funktionsnedsättning eller autism. Socialstyrelsen, SKR, FUB m.fl

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-11-7030.pdf>

Att stödja personer med autism genom oroliga tider, UNC

<https://afirm.fpg.unc.edu/sites/afirm.fpg.unc.edu/files/imce/resources/Swedish%20-%20Att%20sto%CC%88dja%20personer%20med%20autism%20genom%20oroliga%20tider-Translation%20by%20Psykologpartners.pdf>

Bildstöd om vaccin och kommunikationspass att använda vid akut vård, habilitering och hälsa, region Stockholm

<https://www.habilitering.se/om-oss/forandringar-pa-grund-av-coronaviruset/anpassad-information-om-coronaviruset/>

Bildstöd om corona-viruset, vaccination mm Dart, Västra Götalandsregionen

<https://www.vgregion.se/ov/dart/fardigt-material/covid-19-viruset/>

Om du blivit sjuk- FUB film Ta hand om dig om du blir sjuk

<https://www.youtube.com/watch?v=SFrYF2kbcg0&feature=youtu.be>

Film om pandemin för personer med intellektuell funktionsnedsättning, Folkhälsomyndigheten, FUB mfl

<https://youtu.be/psYBOsp5h6M>

Versionshistorik

Version	Ändring avser	Datum
4.0	Revidering av länkar som slutat fungera eller blivit inaktuella. Nya regler om hushållskarantän Frågor om vaccinering och hur man kan arbeta om daglig verksamhet stänger.	2021-02-24
3.0	Uppdatering av länkarna i dokumentet	2020-11-11
2.0	Uppdaterad länk på sidan 12	2020-05-27
1.0	Nytt dokument	2020-05-26

Bilaga: Regelverk om tvångs- och begränsningsåtgärder m.m.

Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, bygger på frivillighet. Verksamheten ska vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges.²⁰

Tvångs- och begränsningsåtgärder

Var och en är gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp och frihetsberövande.²¹

Med påtvingat kroppsligt ingrepp avses i första hand våld, men hit hör även läkarundersökningar, smärre ingrepp som vaccinerings och blodprovstagning samt liknande företeelser som går under beteckningen kroppsbesiktning.²² Även tvångsmedicinering är ett sådant påtvingat kroppsligt ingrepp som avses i 2 kap. 6 § RF och som därmed kräver lagstöd för att vara tillåtet.²³

Med frihetsberövande avses enligt förarbetena till RF bl.a. fall då någon faktiskt är förhindrad att förflytta sig utanför ett rum eller annat relativt starkt begränsat område.²⁴

Undantag från skyddet mot kroppsliga ingrepp och frihetsberövanden kan endast föreskrivas i lag, och då bara i syfte att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningarna får inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett dem.²⁵ Sådana undantag har bl.a. gjorts i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM), lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT), lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård (LRV), lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning och smittskyddslagen (2004:168), SmL. Några sådana undantagsbestämmelser finns inte i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL, socialtjänstlagen (2001:453), SoL, eller LSS.

Särskilt om smittskyddsåtgärder enligt smittskyddslagen

Om det finns risk för spridning av en samhällsfarlig sjukdom får smittskyddsläkaren besluta att den som har eller kan antas ha varit utsatt för smitta av sjukdomen ska hållas i *karantän* i en viss byggnad, i en avgränsad del av en byggnad eller inom ett visst område.²⁶

Om en samhällsfarlig sjukdom har eller misstänks ha fått spridning inom ett avgränsat område utan att smittkällan eller smittspridningen är fullständigt klarlagd, får Folkhälsomyndigheten besluta att ett visst område ska vara *avspärrat*.²⁷

²⁰ 6 § LSS.

²¹ 2 kap. 6 och 8 §§ regeringsformen, RF.

²² Prop. 1975/76:209 s. 147.

²³ Prop. 1983/84:111 s. 92 och JO beslut den 22 mars 2005, dnr 2169-2004.

²⁴ Prop. 1975/76:209 s. 52.

²⁵ 2 kap. 20 och 21 §§ RF.

²⁶ 3 kap. 9 § SmL.

²⁷ 3 kap. 10 § SmL.

I 5 kap. SmL finns bestämmelser om att den som bär på allmänfarlig sjukdom under vissa förutsättningar får *isoler*as. Den som bär på en allmänfarlig sjukdom får isoleras om det av omständigheterna klart framgår att den enskilde inte är beredd eller i stånd att frivilligt underkasta sig de åtgärder som krävs för att förebygga eller så långt som möjligt minska risken för smittspridning, eller om det finns grundad anledning anta att den enskilde inte följer de förhållningsregler som har beslutats. Beslut om isolering får meddelas endast om det finns en påtaglig risk för att andra människor kan smittas.²⁸ Det är förvaltningsrätten som beslutar i fråga om isolering enligt efter ansökan av smittskyddsläkaren.²⁹ Isolering får endast ske på vårdinrättningar som drivs i regional regi.³⁰

Nödrätten

I 24 kap. 4 § brottsbalken, BrB, finns bestämmelser om ansvarsfrihet för handlingar som företagits i nöd, den s.k. nödrätten. Bestämmelserna om nödrätt innebär att den som handlar i nöd för att avvärja fara för liv, hälsa, egendom eller något annat viktigt av rättsordningen skyddat intresse under vissa förutsättningar kan vara fri från ansvar.

Handlingen får inte vara oförsvarlig med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som åsamkas annan och omständigheterna i övrigt, vilket innebär att handlingen måste stå i proportion till den fara som föreligger. För att en nödhandling ska vara försvarlig krävs i princip att den gärning som företas i nöd ska vara påkallad av ett intresse av betydligt större vikt än det som offras.³¹

Nödbestämmelserna ska endast tillämpas i undantagsfall.³² Nödrätten får inte ligga till grund för rutinmässiga ingripanden utan är avsedd att användas vid en enstaka händelse. Det är därmed inte möjligt att vidta åtgärder inom hälso- och sjukvård och socialtjänst under en längre tid med motiveringen att det är fråga om en pågående nödsituation.³³

Om du vill ha mer information

Mer information om tvång- och begränsningsåtgärder hittar du på Kunskapsguiden och i Socialstyrelsens meddelandeblad ”Tvångs- och skyddsåtgärder inom vård och omsorg för vuxna”. Socialstyrelsen har också tagit fram ett metodstöd som kan användas i arbetet för att stödja personer med nedsatt beslutsförmåga att uttrycka sin vilja. Metodstödet finns på Kunskapsguiden. Informationen finns att ladda ner från Socialstyrelsens hemsida.

²⁸ 5 kap. 1 § SmL

²⁹ 5 kap. 2 § SmL.

³⁰ 5 kap. 4 § SmL

³¹ Prop. 1993/94:130 s. 35 f. och s. 70.

³² Prop. 1993/94:130 s. 35.

³³ SOU 2006:110 s. 173 f.